

فهرست مطالب

مقدمهٔ معاونت پژوهش	۱۹
مقدمه	۲۳
روش پژوهش	۳۰

بخش اول: مهار خویشتن در قلمرو روان‌شناسی

فصل اول: کلیات موضوع خودمهارگری

بررسی و تحلیل مفهوم مهار خویشتن	۳۴
۱. بازداری پاسخ	۳۵
۲. کنش اجرایی «خود»	۳۶
۳. خودنظم‌بخشی	۳۸
۴. خودمهارگری	۴۰
۵. تعالی و تأخیر ارضا	۴۱
۶. قدرت اراده	۴۲
۷. خودداری	۴۳
۸. خودانضباط‌دهی	۴۴
۹. مهار من - تاب‌آوری من	۴۵

۱۰. مدیریت خود ۴۶
- بررسی مفاهیم مربوط به مهار خویشتن ۴۷
۱. رابطه مفاهیم خودنظم‌بخشی، خودمهارگری و کنش اجرایی «خود» ۴۸
۲. رابطه مفاهیم بازداری، تعالی و خودمهارگری ۴۹
۳. رابطه مفاهیم خودانضباط‌دهی، خودداری و قدرت اراده ۵۰
۴. جمع‌بندی مفاهیم ۵۱
- تعریف جامع ۵۳
- اهمیت مطالعه درباره خودمهارگری ۵۳
۱. اهمیت خودمهارگری در حوزه کاربردی ۵۴
- ۱-۱. اهمیت خودمهارگری در سطح شخصی ۵۴
- ۱-۲. اهمیت خودمهارگری در سطح میان‌فردی ۵۶
- ۱-۳. اهمیت خودمهارگری در سطح اجتماعی ۵۷
۲. اهمیت خودمهارگری در حوزه نظری ۵۹
- ۲-۱. مجموعه معانی «خود» ۶۰
- ۲-۲. خودمهارگری؛ مهم‌ترین کنش «خود» ۶۱
- تاریخچه خودمهارگری ۶۲
۱. خودمهارگری در آموزه‌های ادیان ۶۲
- ۱-۱. هوای نفس و مهار خویشتن ۶۳
- ۱-۲. مهار خویشتن و راهبردها ۶۳
- ۱-۳. خودآزمایی مهار خویشتن ۶۵
- ۱-۴. خودمهارگری در آموزه‌های اسلام ۶۶
۲. خودمهارگری در تاریخ اندیشه‌ها ۶۷
- موضوع اراده در فلسفه یونان ۶۸
- خلاصه فصل ۷۰

فصل دوم: خودمهارگری در روان‌شناسی

۷۲	خودمهارگری در رویکردهای روان‌شناسی.....
۷۳	۱. خودمهارگری در رویکرد کنش‌گرایان (ویلیام جیمز).....
۷۴	۱-۱. مفهوم اراده از نگاه جیمز.....
۷۴	۱-۲. انواع اراده.....
۷۵	۱-۳. جنبه‌های مفهومی «خود».....
۷۵	۲. خودمهارگری در رویکرد روان‌تحلیلگران (زیگموند فروید).....
۷۶	۲-۱. منشأ خودمهارگری در نگاه فروید.....
۷۷	۲-۲. مفهوم خودمهارگری.....
۷۸	۲-۳. منشأ دیگر خودمهارگری.....
۷۹	۲-۴. خودمهارگری در نگاه روان‌شناسان «من».....
۷۹	۳. خودمهارگری در رویکرد رفتارگرایان (بی. اف. اسکینر).....
۸۰	فنون خودمهارگری از نگاه اسکینر.....
۸۲	۴. خودمهارگری در رویکرد انسان‌گرایان (آبراهام مزلو و کارل راجرز).....
۸۲	۴-۱. مزلو و موضوع خودمهارگری.....
۸۳	۴-۱-۱. خودشکوفایی؛ نیاز متعالی انسان.....
۸۴	۴-۱-۲. خودشکوفایی و خودمهارگری.....
۸۵	۴-۲. کارل راجرز و موضوع خودمهارگری.....
۸۵	۴-۲-۱. تحول «خود» از نگاه راجرز.....
۸۶	۴-۲-۲. انواع «خود» و نقش خودآگاهی در خودمهارگری.....
۸۷	۴-۲-۳. هدف نهایی انسان.....
۸۷	۴-۲-۴. نقش خودآگاهی در درمان.....
۸۸	۴-۲-۵. جمع‌بندی رویکرد راجرز.....
۸۹	۵. خودمهارگری در رویکرد شناخت‌گرایان (ژان پیاژه).....

- ۵-۱. پیاژه و خودمهارگری ۸۹
- ۵-۲. تحول اراده از نگاه پیاژه ۹۰
- ۵-۳. نمونه‌ای از خودمهارگری در کودکان ۹۱
- ۵-۴. تحول اخلاق در کودکان ۹۲
۶. خودمهارگری در رویکرد شناختی-اجتماعی (آلبرت بندورا) ۹۲
- ۶-۱. عوامل خودنظم‌بخشی از نگاه بندورا ۹۳
- ۶-۲. منشأ شکست در خودنظم‌بخشی ۹۴
- ۶-۳. راهبردهای خودنظم‌بخشی ۹۴
- ۶-۴. خودنظم‌بخشی از طریق عامل اخلاقی ۹۵
- ۶-۵. جمع‌بندی نظریه بندورا ۹۶
- خودمهارگری و شاخه‌های روان‌شناسی ۹۶
۱. روان‌شناسی شخصیت ۹۷
۲. روان‌شناسی اجتماعی ۹۸
- ۲-۱. افکار قالبی ۹۸
- ۲-۲. هم‌نوایی و هماهنگی شناختی ۹۹
- ۲-۳. مقایسه اجتماعی ۹۹
- ۲-۴. مدیریت برداشت ۱۰۰
- ۲-۵. روابط میان‌فردی ۱۰۰
۳. روان‌شناسی بالینی و روان‌درمانگری ۱۰۰
- ۳-۱. شکست در خودمهارگری؛ عامل بروز اختلالات ۱۰۱
- ۳-۲. درمان‌های مبتنی بر خودمهارگری ۱۰۲
۴. روان‌شناسی دین ۱۰۳
- ۴-۱. دین‌داری، خودمهارگری و سلامت روان ۱۰۳
- ۴-۲. نقش دین در تقویت خودمهارگری ۱۰۵

۱۰۵	۴-۲-۱. عرضه معیارهای روشن.....
۱۰۶	۴-۲-۲. ایجاد انگیزش برای رفتار اخلاقی.....
۱۰۶	۴-۲-۳. نظارت بر رفتار.....
۱۰۷	۴-۲-۴. مدیریت تمایلات ناشایست.....
۱۰۸	۴-۲-۵. مهار و تنظیم هیجانات.....
۱۰۹	۴-۳. خودمهارگری دینی؛ سازه مغفول در روان‌شناسی.....
۱۱۰	خودمهارگری در روند تحول.....
۱۱۰	۱. کودکی نخست: از تولد تا دوسالگی.....
۱۱۰	۱-۱. مهارت‌های اولیه در حل تعارض.....
۱۱۲	۱-۲. فرایندهای ابتدایی در خودنظم‌بخشی هیجانی.....
۱۱۳	۲. کودکی میانه: از دو تا شش‌سالگی.....
۱۱۳	۲-۱. تحول مهارت‌های حل تعارض.....
۱۱۴	۲-۲. توانمندی‌های اولیه در خودمهارگری رفتاری.....
۱۱۴	۲-۳. تکالیف سنجش خودمهارگری کودکان.....
۱۱۵	۲-۴. خودنظم‌بخشی هیجانی.....
۱۱۶	۳. کودکی پایانی: از شش تا دوازده‌سالگی.....
۱۱۶	۳-۱. ورود به رفتارهای متفکرانه.....
۱۱۷	۳-۲. تثبیت خودمهارگری.....
۱۱۷	۳-۳. خودنظم‌بخشی هیجانی و شناختی.....
۱۱۸	۳-۴. ارتقای خودمهارگری در کودکان.....
۱۱۹	۴. نوجوانی: از دوازده تا نوزده‌سالگی.....
۱۲۰	۴-۱. بلوغ مغز، حس جست‌وجوگری و خودمهارگری.....
۱۲۱	۴-۲. حرکت به سوی خودمهارگری هشیارانه.....
۱۲۲	خلاصه فصل.....

فصل سوم: مباحث نظری در حوزه خودمهارگری

مدل‌های عملکرد خودمهارگری.....	۱۲۵
ملاک تقسیم‌بندی مدل‌های خودمهارگری.....	۱۲۵
۱. تقسیم‌بندی براساس کنشوری.....	۱۲۵
۲. تقسیم‌بندی براساس پارادایم‌های دوگانه.....	۱۲۶
۳. تقسیم‌بندی براساس موفقیت و شکست.....	۱۲۶
۴. تقسیم‌بندی براساس سطوح.....	۱۲۷
۵. تقسیم‌بندی براساس مهار عوامل درونی - بیرونی.....	۱۲۸
جمع‌بندی انواع تقسیم‌بندی‌ها.....	۱۲۸
الف) مدل‌های موفقیت خودمهارگری.....	۱۲۹
۱. پارادایم سیستم‌های سایبرنتیک.....	۱۲۹
۱-۱. نظریه مهار سایبرنتیک.....	۱۳۱
۱-۱-۱. اجزای حلقه پس‌خوراندی.....	۱۳۲
۱-۱-۲. انواع حلقه‌های پس‌خوراندی.....	۱۳۵
۱-۱-۳. انواع اهداف.....	۱۳۵
۱-۱-۴. مشکلات سلسله‌مراتب پس‌خوراندی.....	۱۳۶
۱-۲. مدل سه‌مؤلفه‌ای خودمهارگری.....	۱۳۷
فرایندهای اساسی خودنظم‌بخشی.....	۱۳۸
۲. پارادایم تصمیم‌سازی.....	۱۴۱
۲-۱. الگوی سیستم‌های دوگانه تکانشی - متفکرانه.....	۱۴۲
۲-۱-۱. سیستم تکانشی.....	۱۴۳
۲-۱-۲. سیستم متفکرانه.....	۱۴۴
۳. پارادایم مرکب.....	۱۴۶

۱۴۷	۳-۱. نظریهٔ شناختی اجتماعی.....
۱۴۷	۳-۱-۱. مرحلهٔ دوران‌اندیشی.....
۱۴۹	۳-۱-۲. مرحلهٔ عملکرد یا مهار ارادی.....
۱۴۹	۳-۱-۳. مرحلهٔ خوداندیشی (درون‌اندیشی).....
۱۵۱	ب) مدل نیروی خودنظم‌بخش.....
۱۵۲	۴-۱. آزمون تجربی مدل نیرو.....
۱۵۴	۴-۲. مفروضه‌های اصلی مدل نیرو.....
۱۵۶	عناصر اساسی خودمهارگری.....
۱۵۶	۱. معیارها.....
۱۵۷	فواید شفاف بودن معیارها.....
۱۵۸	۲. نظارتگری.....
۱۵۹	۳. عملکردها.....
۱۵۹	حوزه‌های کنشوری در خودمهارگری.....
۱۶۰	۱. خودمهارگری افکار.....
۱۶۰	۱-۱. تنظیم فرایندهای شناختی.....
۱۶۱	۱-۲. مهار ارادی افکار.....
۱۶۳	۲. خودمهارگری هیجانات.....
۱۶۶	۳. خودمهارگری تکانه‌ها.....
۱۶۷	مهارپذیری تکانه‌ها.....
۱۶۸	۴. خودمهارگری رفتارها.....
۱۶۸	۴-۱. خوردن.....
۱۶۹	۴-۲. خریدن.....
۱۷۱	۴-۳. رفتار جنسی.....
۱۷۳	خلاصهٔ فصل.....

بخش دوم: مهار خویشتن در قلمرو آموزه‌های اسلام

فصل چهارم: مؤلفه‌های اساسی مهار خویشتن در اسلام

۱۷۷	اهمیت مهار خویشتن در اسلام
۱۷۷	۱. نفی تبعیت از هوای نفس
۱۷۸	۲. تقبیح دنیاگرایی
۱۷۹	۳. تحذیر از وساوس شیطان
۱۸۰	۴. تحذیر از گناهان
۱۸۱	خاستگاه خودمهارگری در اسلام
۱۸۲	علم اخلاق و خودمهارگری
۱۸۴	تقسیم‌بندی ارزش‌ها
۱۸۴	۱. تقسیم‌بندی براساس قوای نفس
۱۸۵	۲. تقسیم‌بندی براساس پیامد نفسانی (هلاکت و نجات)
۱۸۵	۳. تقسیم‌بندی براساس متعلقات افعال
۱۸۶	۴. تقسیم‌بندی براساس مبادی نفسانی
۱۸۶	۵. جمع‌بندی
۱۸۷	مؤلفه‌های مهار خویشتن در اسلام
۱۸۸	۱. مؤلفه‌های سطح اول در مهار خویشتن
۱۸۸	۱-۱. مفهوم عقل
۱۸۸	۱-۱-۱. معنای لغوی عقل
۱۸۹	۱-۱-۲. عقل در کلام محققان
۱۹۰	۱-۱-۳. عقل در آیات قرآن کریم
۱۹۱	عقل و مفهوم بازدارندگی
۱۹۴	۱-۱-۴. عقل در روایات اسلامی
۱۹۸	۱-۲. مفهوم تقوا

۱۹۸	۱-۲-۱. مفهوم‌شناسی تقوا.....
۱۹۹	۱-۲-۲. تقوا از منظر قرآن.....
۲۰۱	۱-۲-۳. تقوا از منظر روایات.....
۲۰۳	۱-۳. رابطه عقل و تقوا.....
۲۰۸	خلاصه فصل.....

فصل پنجم: مؤلفه‌های سطح دوم در مهار خویشتن

۲۱۱	مؤلفه‌های سطح دوم در مهار خویشتن.....
۲۱۲	۱. شناخت «خود» و نظارت بر آن.....
۲۱۴	۲. شناخت هدف نهایی و ایمان به آن.....
۲۱۵	۲-۱. مفاهیم معرف هدف نهایی.....
۲۱۶	۲-۲. ایمان به هدف نهایی.....
۲۱۷	۳. شناخت حوزه‌های خودمهارگری.....
۲۱۸	مفاهیم معرف حوزه‌های خودمهارگری.....
۲۱۹	۴. شناخت انگیزه‌های خودمهارگری.....
۲۲۰	۵. بازدارندگی حوزه‌های خودمهارگری.....
۲۲۰	۵-۱. حوزه رفتار.....
۲۲۱	۵-۱-۱. مهار کلامی.....
۲۲۲	۵-۱-۲. مهار غیر کلامی.....
۲۲۲	۵-۲. حوزه افکار.....
۲۲۳	۵-۲-۱. مهار گناه فکری.....
۲۲۳	۵-۲-۲. مهار فکر گناه.....
۲۲۴	۵-۲-۳. تمرکز فکر.....
۲۲۴	۵-۳. حوزه هیجان.....
۲۲۵	۵-۳-۱. مهار هیجانات سه‌گانه.....

- ۲۲۵ الف) مهار هیجان خشم
- ۲۲۵ ب) مهار هیجان شادی
- ۲۲۶ ج) مهار هیجان غم
- ۲۲۶ ۲-۳-۵. راهبردهای مدیریت هیجانات از نگاه اسلام
- ۲۲۶ الف) اعتقاد به قضا و قدر الهی
- ۲۲۸ ب) باور به ابدیت
- ۲۲۸ ج) باور به ناپایداری دنیا
- ۲۲۹ د) درک واقعیت شهودات
- ۲۳۰ ه) باور به پاداش‌ها و خسارت‌های دنیوی و اخروی
- ۲۳۰ ۴-۵. حوزهٔ مرکب از حوزه‌های سه‌گانه
- ۲۳۱ ۱-۴-۵. غرور و خودبینی
- ۲۳۲ ۲-۴-۵. عفو و گذشت
- ۲۳۳ ۶. بازدارندگی دشواری‌ها
- ۲۳۴ ۱-۶. نکات کلی در مفهوم صبر
- ۲۳۵ ۲-۶. صبر در آیات و روایات اسلامی
- ۲۳۶ ۳-۶. رابطهٔ تقوا و صبر
- ۲۳۷ ۴-۶. آثار و نتایج صبر در حیطةٔ مهار
- ۲۳۹ خلاصهٔ فصل

فصل ششم: انگیزش‌های مهار خویشتن در آموزه‌های اسلام

- ۲۴۱ جایگاه انگیزش در مهار خویشتن
- ۲۴۲ منابع انگیزش‌ها در متون اسلامی
- ۲۴۴ انگیزش‌های آینده‌محور
- ۲۴۴ ۱. خوف
- ۲۴۶ نقش خوف در مهار خویشتن

۲۴۶		۲. رجا
۲۴۷		۲-۱. موضوعات رجا
۲۴۹		۲-۲. توبه؛ انگیزه بازگشت
۲۴۹		تبادل دو انگیزه
۲۵۰		۳. حزم
۲۵۱		۳-۱. نقش حزم در مهار خویشتن
۲۵۲		۳-۲. عجله؛ خنثی‌کننده اثر حزم
۲۵۳		انگیزش‌های حال‌محور
۲۵۳		۱. حیا
۲۵۴		نقش حیا در مهار خویشتن
۲۵۵		۲. شکر
۲۵۶		۲-۱. نقش شکر در مهار خویشتن
۲۵۷		۲-۲. تأثیر شکر در تنظیم هیجان‌ها
۲۵۸		۳. کرامت
۲۵۸		۳-۱. مفهوم‌شناسی کرامت
۲۶۰		۳-۲. کرامت؛ احساس بزرگواری
۲۶۲		۳-۳. کرامت اکتسابی؛ ملاک ارزشمندی انسان
۲۶۳		۳-۴. نقش کرامت در مهار خویشتن
۲۶۴		۴. محبت
۲۶۵		۴-۱. متعلق محبت
۲۶۶		۴-۲. نقش محبت در مهار خویشتن
۲۶۸		۴-۳. نقش محبت به محبان
۲۶۹		انگیزش‌های گذشته‌محور
۲۶۹		۱. تجربه

۲۷۰	نقش تجربه در مهار خویشتن
۲۷۱	۲. عبرت
۲۷۲	۲-۱. مفهوم‌شناسی عبرت
۲۷۴	۲-۲. نقش عبرت در مهار خویشتن
۲۷۵	۲-۳. فرایند عبرت‌گیری تا خودمهارگری
۲۷۶	خلاصه فصل

فصل هفتم: مدل خودمهارگری اسلامی

۲۸۰	تمایز خودمهارگری در روان‌شناسی و منابع اسلامی
۲۸۱	۱. روحانی بودن منشأ خودمهارگری اسلامی
۲۸۱	۲. فرامادی بودن هدف خودمهارگری اسلامی
۲۸۲	۳. حوزه‌های کنشوری خودمهارگری از طریق وحی الهی
۲۸۳	۴. نقش انگیزه در رسیدن به هدف خودمهارگری اسلامی
۲۸۴	۵. شمول قلمرو ارزشی خودمهارگری اسلامی
۲۸۴	ساختار نظری خودمهارگری در اسلام
۲۸۴	۱. مفهوم سازه و ساخت
۲۸۶	۲. خودمهارگری؛ سازه‌ای تک‌بعدی یا چندبعدی؟
۲۸۷	۳. سطوح سازه خودمهارگری اسلامی
۲۸۸	۴. نحوه دستیابی به ساختار خودمهارگری
۲۸۹	۴-۱. مؤلفه‌های خودمهارگری اسلامی
۲۹۰	۴-۲. تعریف خودمهارگری با رویکرد اسلامی
۲۹۰	منابع اسلامی و مدل عملکرد خودمهارگری
۲۹۱	۱. ضرورت تبیین مدل جدید با رویکرد اسلامی
۲۹۲	۲. مدل پیشنهادی عملکرد خودمهارگری اسلامی
۲۹۴	۲-۱. تبیین اجمالی مدل

۲۹۴	۲-۲. تبیین تفصیلی مدل
۲۹۷	۲-۳. تبیین مدل در قالب یک مثال
۲۹۸	۳. تحلیل برخی فضایل اخلاقی براساس مدل پیشنهادی
۲۹۸	۳-۱. عفت
۲۹۹	۳-۱-۱. مفهوم عفت در منابع اسلامی
۳۰۱	۳-۱-۲. تبیین فضیلت عفت با مدل عملکرد خودمهارگری اسلامی
۳۰۴	۳-۲. حلم
۳۰۵	۳-۲-۱. مفهوم‌شناسی حلم در قرآن کریم
۳۰۷	۳-۲-۲. مفهوم‌شناسی حلم در روایات اسلامی
۳۰۹	۳-۲-۳. تبیین فضیلت حلم با مدل عملکرد خودمهارگری اسلامی
۳۱۰	۳-۲-۴. منابع انگیزشی در مهار هیجان غضب
۳۱۲	خلاصه فصل
۳۱۵	منابع
۳۳۹	نمایه‌ها